

Душан Ј. МАРТИНОВИЋ*

ОСВРТ НА НЕКА ИНДИВИДУАЛНА И КОЛЕКТИВНА ДЈЕЛА ЗАВИЧАЈНЕ ИСТОРИЈЕ (КЊИГЕ, ГЕНЕАЛОГИЈЕ, ХРОНИКЕ)

Двадесети вијек обиљежен је, на почетку и на крају, двама различитим периодима издаваштва дјела (књига, хроника, генеалогичка и родослова) значајних за завичајну историју.

Када извршимо нека поређења у издавању књига почетком и крајем 20. вијека, онда долазимо до закључка да им је заједнички именитељ: мотивисаност писаца хроника и онда и данас била је истовјетна – тенденција да истраже своје родно мјесто, братство, племе, отргну људе и догађаје од заборава и оставе што више историјске грађе за млађе нараштаје. Додуше, почетком 20. в. истраживања су организована више институционално и плански, а крајем 20. в. самоиницијативно и приватно.

Наиме, почетком 20. вијека проф. др Јован Цвијић, српски географ и научник свјетског гласа, налазећи се на челу Српског етнографског института и уређујући Српски етнографски зборник САН, организовао је научна истраживања по српским земљама и у Црној Гори, у којој је ангажовао људе из народа, превасходно свршене и несвршена средњошколце – учитеље и свештенике (Андрију П. Јовићевића, Богдана Лалевића, Ивана Протића и неке познате научне посленике као што је проф. др Јован Ердџановић и др.) да истражују на терену насеља и становништво, с тим што им је претходно написао „Упутства...” и давао инструкције како да истражују, упућивао их у методологију научног рада... Резултати таквог истраживања уродили су плодом; поменути и непоменути аутори написали су више монографија о насељима и становништву Црне Горе, које и данас представљају значајне изворе за антропогеографска, етнографска и историјска проучавања.

* Ванредни члан ЦАНУ.

Потоња четврт 20. вијека и почетак трећег миленијума обиљежени су низом индивидуалних и колективних приватних истраживања и публикавања истражених резултата, које сам узео за осврт на овом Округлом столу, а које су објављене превасходно благодарећи спонзорима.

Заправо, предмет мојег кратког излагања представљају десетак књига аутора непрофесионалаца, по природи посла аматера који су са великом љубављу радили у посљедње три и по деценије на сакупљању антропогеографско-етнографске и историјске грађе о свом завичају и тиме дали свој допринос завичајној историји. Аутори књига о којима ћу кратко говорити су без звучних титула, стручних и научних звања, већином су са незавршеним и завршеним средњим школама, тројица-четворица са факултетском наобразбом, и сви су они својим радовима, дали, без претјеривања, неки мање – неки више, истински допринос проучавању завичајне средине и завичајне историје, без обзира што се њиховом раду могу дати одређене примједбе. У науци се, дакако, и на дјела професионалних историчара и научника других дисциплина уочавају пропусти и дају критичке оцјене у циљу што објективнијег валоризовања, сагледавања ближе и даље прошлости краја и региона о којему пишу. Додуше, све мање је праве научне критике и научних критичких опсервација, што представља озбиљан проблем у нашој историографији. Стога, и моја мања критичка интонирања на књиге о којима ћу говорити, биће узгредна, добронамјерна и одмјерена...

О књигама које сам узео за предмет анализе, дао сам више овлашни преглед не улазећи подробније у недостатке који су, по природи ствари, морали бити мање или више заступљени, с обзиром да су њихови аутори више људи добре воље, прије свега амбициозни прегаоци, који су имали за циљ да потомству оставе што више података о својим прецима, и науци о својој завичајној историји. Таква њихова побуда резултирала је значајним успјехом и на њихове радове се не смије гледати са ниподаштавањем. Сматрам их значајним доприносом и извором података завичајној историји.

Сви радови које сам узео за предмет легитимичне анализе и о којима ћу понешто укратко рећи су, неки мање – неки више, урађени са наглашеном озбиљношћу и педантношћу, без уобичајене патетике коју би иначе унапријед очекивали. Најчешће ове радове су њихови аутори радили акрибично – више него што бисмо на први поглед очекивали узимајући у обзир њихове квалификације, користећи се у већини исправним методолошким поступком. Има у некима, ту и тамо, понављања и несистематичности, али највећма су подаци провјерени и поуздано презентирани...

1.

РАЈКОВИЋ, Никола П.

ПЛЕМЕ КОСИЈЕРИ 1439-1945. Цетиње, 1968 (Цетиње: Обод). – 226 стр.; 20 см.

Никола П. Рајковић, капетан милиције на Цетињу, сада у пензији, аутор је неколико занимљивих књига. Свој првјенац је написао о свом племену Косијерима, а затим: *Подловћенске старе приче*. – НИО „Побједа” -Титоград, 1985, 202 стр., о којима је књижевник Михаило Лалић као рецензент врло похвално писао. ЦИД му је издао двије збирке докумената која је прикупио и приредио, и то: *Црногорски сенат (1857-1879)*. Подгорица-Цетиње 1997, 500 стр.; 24 см и *Исправе црногорских судова (1879-1899)*. Подгорица, 1998, 614 стр.; 24 см. Нас, међутим, овдје интересује хроника коју је Рајковић написао о свом племену, будући да она спада у контекст насловљене теме. Ова његова књига је састављена из увода и пет сродних дјелова, а написана је на основу народног предања, писаних докумената из Цетињског и Которског архива, сјећања писца и учесника у догађајима које описује.

Први дио обухвата положај, границе и занимање становништва; *други дио* приказује помене и кретање становништва, иселјавање и број житеља у разним раздобљима; *трећи дио* обухвата главарски слој племена од најстаријих времена до 1916. године; *четврти дио* садржи генеалогичку братстава косијерских са схематским приказом родослова, а у *петом дијелу* аутор интерпретира учешће својих саплеменика у одбрамбеним и ослободилачким ратовима. Хроника има у основи етнографско-историјски карактер, са наглашеним традиционализмом.

2.

АЦИЋ, Милован М.

ЋИНОВИЋИ: ХРОНИКА О ДОГАЂАЈИМА И ЉУДИМА. – Котор: издавач аутор (Котор, 1979, 270 стр.; 24 см).

Рецензенти: Милан Вуловић и Војислав Вулековић-Бољевић.

Др Милован М. Ацић, специјалиста за унутрашње болести, написао је и обзнанио хронику о Ћиновићима код Цетиња о свом трошку. Он беспристрасно пише о догађајима, ратницима, земљорадницима, радницима и интелектуалцима, и, на крају књиге, даје родослове свих братстава и њихових огранака: Ацића – огранка Драговића – ужих огранака: Стевановића, Петровића, Кнежевића (Ивановића), Јововића; затим, Латковића – огранак Ненадића, Савовића, Петровића, Драговића, Лазовића и, најзад, братство Савићевића.

Аутор ове хронике је уложио велики труд и показао да влада материјом, да се успјешно користи литературом и изворима о проблемима којим се бави, да сјећања и казивања старијих људи о доживљајима и догађањима Ћиновићког краја, критички користи. Аутор је отргао од заборава многе појединости и релевантне податке о завичајној средини коју је с ентузијазмом проучавао неоптерећен ситнопородничним емоцијама и ситнобратственичким набојима. Ослањао се на податке и изјаве тринаесторице савјесних племеника који су му били поуздан ослонац.

3.

ПОПИВОДА, Вељко А.

ЉЕШЕВ СТУП И БРАТСТВО ПОПИВОДА. – Цетиње, издавач аутор (Цетиње: Обод). – 1984, 90 стр.; 24 см.

Тираж 1000.

Рецензенти: Милан Вуловић и Ч. Драшковић.

Вељко А. Попивода, пензионер, дао је преглед бјеличког села Љешев Ступ и његове шире околине, посебно се задржавајући на животне и друге прилике у овом катунском селу до Другог свјетског рата, о изгледу сеоске куће. Говори о презимену старом и садашњем, о Вуку Љешевоступцу и Вуку Раслапчевићу, о братству Кузман и међусобним односима и наравима Љешевоступаца. Осврће се на миграције у Америку и на карактерологију старих Црногораца, на ратове до 1918. године, на политички отпор званичном режиму и формирање ћелије КПЈ 1935. године, на учешће у НОБ-у 1941-1945. и ратне (не)прилике у селу у вријеме италијанске окупације. Напосљетку, аутор се осврће на Љешев Ступ данас.

Елементи казивања В. Попиводе у овој братственичкој хроници приближавају се професионалним лицима која се баве проучавањем етнографско-историјске проблематике свог завичаја, коректно користећи историјске изворе и објављене резултате истраживања ранијих етнографа и историчара. Традицијом и предањима се служио само када је то било нужно, и особито што је важно – критички.

На крају је аутор дао Родослов братства Попиводе из Љешевог Ступа 1660-1983. години који је сам урадио.

4.

ВУЛЕКОВИЋ-Бољевић Војислав

ЦРМНИЧКО ПЛЕМЕ БОЉЕВИЋИ У ПРОШЛОСТИ ЦРНЕ ГОРЕ. ИСТОРИЈСКО-ЕТНОЛОШКА СТУДИЈА. – Подгорица: Историјски институт, 1995 (Ваљево: Ваљевска штампарија), 680 стр.: илустр.; 24 см.

Рецензенти:

Академик Миомир Дашић,
Проф. др Бранислав Ковачевић и
Милан Вуловић, проф.
Тираж 500.

ВУЛЕКОВИЋ-Бољевић Војислав,¹ професор историје у средњој школи, аутор је неколико књига из области школства (о Которској гимназији, Бољевићкој основној школи и др.) а написао је једну врло солидну историјску хронику, боље рећи историјско-етнолошкиу студију о свом црмничком племену Бољевићи. Ријеч је заиста о сериозно рађеној и урађеној студији коју су за штампу препоручили тројица угледних историчара, а штампао ју је Историјски институт Црне Горе у тиражу од 500 примјерака.

Вулековићева хроника је плод вишедеценијског истраживања. Вршио је теренска истраживања. Проучавао је писане и материјалне изворе, традицију, анализирао сачуване родослове. Сачинио је више биографских скица својих племеника – главара, сердара, војвода, свештеника и дипломата, учених људи. Истражио фактографски и критички историјске догађаје, борбе са непријатељима. Географском комплексу (орографији, климатским карактеристикама, хидрографији) поклатио је одговарајућу пажњу. Извршио је етнолошку реконструкцију племена; структуре братстава, поријекла родова, генезу насеља; описао обичаје у њима, миграциона кретања. Вулековић је, како сам каже у Предговору, настојао „да своја размишљања, претпоставке и стечена знања хладне главе и рационалном методологијом” провјери, испита, надогради познато и утемељи оно што је дотле „било обавијено велом непознатог”. Више од својих претходника (др Ј. Ердeљановића, др Ј. Вукмановића и др.) поклатио је пажњу трима властелинским породицама, значајним за историју Црмнице и Црне Горе у цјелини, Штиљановићима, Бољевићима-Вулековићима и Пламенцима). Довољно је подсјетити на Стефана Штиљановића, потоњег паштровског кнеза и сремског деспота, за националне заслуге проглашеног за свеца; на два митрополита црногорска – Руфима Бољевића и Арсенију Пламенца и низа других заслужника са овим презименима.

Монографија је научно конципирана и утемељена. Родословне таблице су брижљиво урађене.

¹ Др Душан Ј. Мартиновић: *Војислав С. Вулековић-Бољевић (1923-1998)*. – ПОРТРЕТИ VII, Цетиње, 2000, стр. 223-240.

Књига је лијепо илустрована. Има поглавља: топоними, пјесме настале из пера племеника, литература и регистри, што као научни апарат олакшава коришћење монографије...

Вулековићева монографија је без сумње једна од бољих ове врсте и намјене, која може да послужи за аналогна проучавања. Академик М. Дашић у својој опсежној рецензији о овој књизи истиче да је она: „широко истраживачки утемељена”, иако по својој структури „ово дјело, на први поглед, изгледа хибридно, а у основи је интердисциплинарно, захваљујући досљедно спроведеном методолошком, историјском и етнолошком поступку, систематичности и рационалном осмишљавању догађаја, појава племенског друштва и њиховог духовног живота, оно представља хармонично остварену научно-стручну анализу и синтезу о племену Бољевићи”.²

5.

ЛОПИЧИЋ, К. Јанко

ЛОПИЧИЋИ, БРАТСТВО У ЦЕКЛИНУ (ЦРНА ГОРА) 1450-2001. Прилог историји племена Цеклина. Треће проширено издање. Београд, 2001, 118 стр.; илустр.; 25 см.

Јанко Крцунов Лопичић (Петровићи, Цеклин, 1912 – Подгорица, 1982), познати публициста³ и револуционар је у неколико наврата писао о својим братственицима. Овај истакнути Лопичић је готово читав свој радни вијек радио на сакупљању историјске грађе о свом братству. У сакупљању података су му помагали виђенији братственици – памтише. Прво издање Јанкове књиге је обзнањено 1973. године (Цетиње, 1973, 106 стр.), друго је објелодањено 1990. године (Београд, 118 стр.). Треће издање му је објављено постхумно (Београд, 2001, 509 стр.). На допунама овом проширеном издању радила је група од седам чланова Редакцијског одбора, који су прикупили, вршили избор и обраду прикупљеног материјала и документације. Треће издање ове занимљиве књиге структурирано је из три дијела. *Први дио*, као матични представља интегрални дио књиге Јанка К. Лопичића, онакав каквог га је аутор објавио 1990. године. *Други дио* чине потпуно нови подаци до којих је Редакциони одбор двогодишњим радом дошао. То су превасходно прилози већ објављени од педесетак Јанкових савременика: разна запажања, сјећања

² Миомир Дашић: *Војислав Бољевић-Вулековић, Црмничко племе Бољевићи у прошлости Црне Горе*. – Историјски записи, Подгорица, 1996, бр. 2, стр. 159.

³ Јанко К. Лопичић је написао неколико књига: *Развој и рад КПЈ У Цеклину* (1945), *Ратни дневник I и II том* (Београд, 1961. и 1963)

и осврти о појединим Лопичићима – прилог биографики значајних личности овог истакнутог цеклинског братства, њихово учешће у познатим догађајима црногорским – раније и новије повјеснице. I, конечно, *треће поглавље*, обухвата попис свих Лопичића у земљи и иностранству, са њиховим адресама „у циљу сачувања података и чињеница о братству Лопичића” за будуће генерације.

Први дио садржи досељење на Цеклин и развитак – историјат братства од давне 1450. године до најновијег времена. Саставни дио овог дијела је лијепо урађено генеалогско стабло – родослов од 1450. дато у прилогу, који „није саткан на основу претпоставки, легенди или предања, већ на основу писаних докумената” – тврди се у Предговору ове књиге. И он, несумњиво, представља запажен и стрпљив истраживачки рад! На сакупљању, сређивању, утврђивању, провјеравању и консултовању документације за родослов Лопичића аутор књиге је окупио велики број сарадника и братственика чија имена ревносно биљежи у књизи са захвалношћу, што је коректно и поштено.

Захваљујући резултатима објављеним у овој књизи, Лопичићи знају своје претке од 1450. године. Те године се, заправо, доселио њихов предак – Вукосав Лијешевић из Пипера, који се претходно био доселио из Западне Босне у Дробњак, па потом у Пипере.

Према „адресару” Лопичића има у 13 мјеста Црне Горе и у 15 разних мјеста бивше Југославије. Уз то, има их у Швајцарској, Аустрији, Њемачкој, Белгији, Француској, Аустралији, САД и Канади.

6.

ЧАВОР, Лука (Чавори, Његуши, 1921-)

ЛОВЋЕН, ЗАВИЧАЈ МОЈ. – Београд: Стручна књига, 1998 (Београд: Стручна књига). – 305 стр.; ил устр.; 20 см.

Рецензенти: др Душан Ј. Мартиновић, проф. Урош К. Мартиновић и публициста Владо Вујовић.

Предговор: др Душан Мартиновић: Мишљење о рукопису Луке Чавора „Ловћен – завичај мој” / стр. [7]-8.

Књига Луке Чавора, пуковника у пензији, под горњим насловом састављена је од четрдесет надахнуто писаних прича испрличаних лапидарним језиком горштака са ловћенском тематиком. То је занимљив мозаик од дужих и краћих прича аутобиографског карактера, у којима писац, несумњивог приповједачког дара, казује хронику људи и догађања везаних за његово родно село Чавори на Ловћену; даје слику њиховог муко-трпног живота на посном ловћенском камену, али и виталност и часно

живљење на сиромашном и стијешњеном простору, кроз туробна и бурна времена – од насељавања до наших дана. Неке његове приче излазе из завичајног миљеа; карактеристичне су за шири подловћенски амбијент – приморски и крашко-континентални... Његови описи природног амбијента, опсервације о људима и историјским догађајима су изванредне. У Чаворовој књизи има интересантних података, запажања и оцјена и за научнике разних профила: етнографе, антропогеографе, историчаре, етно-социологе, туризмологе. Литература о „Црногорском Олимпу” и о Његушима,⁴ постала је богатија за једну ваљану књигу коју ће, увјерени смо, радо читати шири читалачка публика, будући да, како рече публициста Владо Вујовић у њеном Поговору, из ње исијава онолико питкога маркмилановски дим у – дим написаног, те свака од Чаворових приповијести изгледа као да је „из уста цијела народа”.

7.

ГРУПА АУТОРА

ВУКОТИЋИ. Београд, 2001 (Нови Сад: „Будућност”). XII, 798 стр.; Илустр.: 30 см.

Тираж 1000

Рецензент: академик Влајко Брајић, проф. др Марко Младеновић, проф. др Божидар Павићевић, мр Небојша Драшковић, мр Мирослав Нишкановић.

Вукотићи су једно од најгласовитијих и најбројнијих братстава Старе Црне Горе. Године 2001. добили су Вукотићи опсежну монографију (преко 800 страница) енциклопедијског формата, богато илустровану, плод вишегодишњег мукотрпног сакупљања грађе више аутора (26 укупно) који су настојали да остваре аманет својих предака да не забораве своје коријене. Ријеч је превасходно о генеалогии (родослову) овог братства. У сакупљању података учествовала су 43 лица.

Памћење о поријеклу овог историјски познатог и признатог катунског братства досеже до краја 13. вијека, а везује се за ареал катунског крајолика званог Чево са околином. Потичу од претка Озра који је из Рашке (Бањске) са својом браћом мигрирао у Чево, одакле су њихови потомци идући „трбухом за крухом”, у 16. и 17. вијеку селили се прво у приморске крајеве, а потом у Србију крајем 18. и кроз читаво 19. стољеће. Има их у Србији, Војводини, на Косову и Метохији, затим, у Босни

⁴ О Његушима је Душан Оташевић, др историјских наука, написао опсежну научну монографију. (Уп.: др Душан Оташевић, *Његуши кроз вријеме*. – Подгорица, 1999, 396 стр.)

и Херцеговини, Хрватској – Далмацији и Славонији, затим у Словенији и Македонији. Уз то, расијани су диљем читавог свијета. Има их скоро у свакој земљи Европе и Америке (Сјеверне и Јужне), у Аустралији. У књизи су дати родослови, све поименично, по селима и градовима, свуда гдје су настањени. Када је ријеч о овим родословима Вукотића треба потенцирати да су једнако уписали мушкарце и жене, што најчешће није случај са осталим генеалогима других братстава и племена јер је то, тако рећи, изузетно тешко урадити.

За израду Родослова је посебно заслужан Урош Савов Вукотић из Подгорице који је, радећи на родослову од 1958. до 1998. године, саставио генеалогско стабло за све огранке свог братства, уз помоћ Јанка Вукотића, унука сердара Јанка, такође из Подгорице. Много је Вукотића било ангажовано на сакупљању података о свом братству по разним књигохраништима, музејским и архивским институцијама.

Анкетирани су сви Вукотићи које се налазе у телефонским именицима. Истраживања су трајала пуних пет година. Посебно мјесто заузимају Вукотићи који су се истакли јунаштвом у разним војевањима, интелектуалним радом у струци и науци, а забиљежено је и шта су други казали о њима.

Дакле, једна необична, да кажемо: свестрана монографија генеалогског карактера и значења. Братство Вукотића броји данас око 700 душа, с тим што, према прогнози приређивача, око 15% братственика књигом није обухваћено.

Предговор књизи је написао надахнуто академик Владо Стругар, који, поред осталог, истиче њен етнолошко-историјски значај и закључује: „Вукотићи су славно братство а ова књига је заиста достојна читанка о њима”.

Садржај књиге је вишеслојан. Садржи она текст о животу и обичајима у Чеву и окружењу и у којој су мјери ти обичаји остали код одсељених Вукотића широм свијета, основне карактеролошке карактеристике братства Вукотића. У другом поглављу дат је кратак преглед историје Црне Горе с циљем да се Вукотићи у расијању упознају и са матицом својих предака и догађајима кроз вјекове. Трећа глава је посвећена географским карактеристикама Чева и околине (рељефу, клими, хидрографији, вегетацији, пољопривреди, исхрани становништва, саобраћајним везама). У глави четвртој ријеч је о племенском поријеклу Вукотића: постојбини племена, основним подацима о племену Чеву или Озринићима (у ширем и ужем смислу), о регионалној подијељености на села и засеоке; родослову Озровића од Озра до Драгоја, о војводи Драгоју и најбли-

жим потомцима, о генези Вукотића и њиховим грбовима. У глави петој на основу архивских истраживања описује се сеобе на овим просторима у ближој и даљој прошлости у најбитнијим цртама. Глава шеста се односи на неке карактеристике живота и обичаја Вукотића (Чево- Црна Гора, Србија, Босна): географски положај, грађевине, исхрана, воде, намјештај и освјетљење, гардероба, занимање, спорт, склапање брака, поштовање у породици, обичаји (бабине, крштење, рођендан, крсна слава, Бадњи-дан, Божић, Васкрс, Црвено слово, причешће, Ђурђевдан), обичаји везани за болест и смрт; војска и одлазак у војску, барјактари; крвна освета; мобе, вашари, политика. Посебна потпоглавља чине цртице из народног живота Вукотића, Вукотићи у Ужичком крају, Вукотићи у Бјелуши код Ариља, Вукотићи у селима источне Босне... У глави седмој говори се о здравственој култури и зачецима здравствене заштите у Црној Гори и Србији, о етномедицини, лијечењу кроз вјекове на овим просторима.

Глава 8 садржи легенде о Вукотићима, а глава 9 народне пјесме посвећене роду Вукотића. У глави 10 биљеже се анегдоте и досјетке о Вукотићима, а у глави 11 набрајају се братства (огранци) Вукотића (Братство Вукадиновића и његови истакнути појединци, наводе се табеларно потомци сердара Вукоте). Затим се даје шематски Родослов Вукотића (стр. 281-286). Слиједи преглед о успону огранка Драгојевића и њихово родословље (стр. 291-296), потом братства Перковића са девет пасова. Занимљив је одјељак о помињању Вукотића у историјама Црне Горе. Посебан је одјељак посвећен Вуковићима-Вукотићима и њиховом родословљу (стр. 308-313), затим, огранку братства Вуковића-Вукаловића и њиховом родословљу (стр. 317-329). Ту је и одјељак о Вукотићима, Татарима и Андрићима и њиховом родословљу (стр. 340-347) и огранку Татара. У глави 12 обрађени су знаменити Вукотићи у историји Црне Горе (Стеван Перков, војвода Петар, отац краљице Милене, Јанко Вукотић); текстови о њима су из пера разних аутора, ту су и знамените Чевљанке: Тетна Петрова Јововић и Стана Горчинова Тодоровић), истакнути Вукотићи у двадесетом вијеку (генерал Јован Вукотић, генерал Александар Вукотић, Душан Вукотић, филмски редитељ). Наведена је, потом, хронологија историјских записа о Озринићима и Вукотићима. У глави 13 наводи се шта су други казали о Вукотићима. Занимљиви су и подаци о Вукотићима из Грбља – села Братешића, међу којима је било неколико генерала и адмирала у руској армији. Грбљски Вукотићи, према нашим сазнањима, из Горњег су Загарча.⁵ Глава 14 посвећена је Вукотићима

⁵ Ми смо о грбљским Вукотићима опширније писали у својој књизи *Генерали из Црне Горе у руској војсци* (Подгорица: ЦИД, 2002, стр. 113-121).

данас у расијању. Вукотићи у Црној Гори: на Чеву, на Цетињу у селима: Лукову, Страшевини, Границе, Гребице, Оштровац, Прага, Кочане код Никшића, са табеларним прегледима свих житеља и њиховим персоналним подацима; о Вукотићима у Подгорици, Зети (Гостиљу), Додошима, Шушуњу, Даниловграду, Бару, селу Крници, Зупцима, Дубрави, Сутомору, Чању, Будви, Петровцу/М, Буљарици, Котору (Шкаљарима, Доброти, Прчању, Љутој, Ораховцу), Тивту, Радовићима, Каменарима, Херцег-Новом, Игалу, Њивицама, Бијелој, Бијелом Пољу, Пљевљима, Беранама, Колашину, Плаву дати су такође табеларно сви Вукотићи назначених насеља, са персоналијама.

И о Вукотићима у Србији дати су истом методологијом подаци о свим становницима са презименом Вукотић, као и родословне таблице, и то: Ужице и ужички крај у селима: Карану, Косјерићу и Бјелоперици, Равнима, Рогачици, Потпећу, Збојштици, Златибору, Пожеги, Здравчићима, Висибаби, Радовци, Сијерачи и њеним засеоцима (Божићи, Мирковићи, Матићи, Чолаковићи, Мирићи и Јелићи), Лунову (раније Добродол), у Прибоју на Лиму, у Дрежнику, Тврдићима, Севојну, Ариљу, Бјелуши, Крагујевцу, Новом Селу, Нишу, Убу, Трлићу, Совљаку, Чачку, Коњевићима, Паковраћи, Мрчајевцима, Трстенику, Краљеву, Прелјинама, Лозници, Прокупљу, Голупцу, Паунама, Богатићу, Ваљеву, Медвећи, Босиљграду, Брзој Паланци, Пироту, Косаничкој Рачи, Куршумлији, Рачи Куршумлијској, Бору, Крушевцу, НовомПазару, Расту, Ивањици, Тополи, Врању, Лесковцу, Пожаревцу, Смедереву, Шапцу, Аранђеловцу, Деспотовцу, Доњем Милановцу, Београду, Батајници, Сурчину, Белом Потоку, Умчарима, Земуну, Новом Саду, Инђији, Бољевцима, Младеновцу, Обреновцу, Моштаници, Вилову, Чуругу, Путинцима, Добринцима, Змајеву, Лукићеву, Клеку, Качареву, Новој Црвенки, Новим Карловцима, Врбасу, Буковцу, Бачком Јарку, Куклуи, Стапару, Никинцима, Платичеву, Апатину, Темерину, Зрењанину, Сенти, Обровцу, Чортановцима, Руми, Добрињцима, Буђановцима, Ечки, Панчеву, Гудурици, Ковину, Лаћарку, Беочину, Бачкој Тополи, Краљевцима, Падинској Скели, Фекетићу, Суботици, Сремској Митровици, Вршцу, Приштини,

Обилићу, Косовом Пољу, Пећи, Ђаковици, Подујеву. Укупно, у Србији, Воводини, Косову и Метохији има Вукотића у 73 насеобинске агломерације; у 48 сеоских и градских насеља Црне Горе; у 38 насеља Босне и Херцеговине; у 18 Хрватске, у три Словеније и у два насеља Македоније.

Према томе, Вукотићи су евидентирани у 182 насеља (урбана и рурална). Сакупити податке о свима њима, анкетирати их појединачно, и груписати их на једном мјесту, између корица једне књиге, исцртати

њихове родослове – био је изузетно тежак и мукотрпан посао, али и врло захвалан за потомство и науку.

И у Босни и Херцеговини дати су комплетни подаци као и другдје: у Сарајеву, Мостар, Бањалуци, Ситниши, Градишки, Врбашки, Кочићеву, Приједгору, Лакташима, Добоју, Тузли, Зворнику, Бијелини, Тршићу, Модричу, Зеници, Ливну, Српцу, Невесињу, Крекови, Метаљки, Рашковићима, Корјену, Ристијевићима, Милићима, Душанову, Милошеву, Пађинама, Ристир Дервенти, Тишчи, Трновици, Челопеку, Дубницима, Горњем Залуковику, Гњатовићима, Кључу.

У Хрватској Вукотића има у Загребу, Дубровнику, Карловцу, Пули, Пакленици крај Новске, Вуковару, Вараждину, Дрљачи, Сиску, Копривници, Габошу, Винковцима, Причцу код Славонског Брода, Осијеку, Задру, Шибенику и о свима њима су дате генералије и родословне таблице.

Напокон, у Словенији (Љубљани, Бледу, Крању) и Македонији (Скопље, Струмица) пописани су Вукотићи са персоналним подацима.

Морамо се запитати са дивљењем колико је требало уложити енергије да се истражи оволико насеља у републикама/покрајинама бивше СФРЈ да се региструју сви Вукотићи, да се ураде њихови родослови. То су могли урадити људи посебног ентузијазма, на чему им одиста треба честитати.

И, на крају, у 15. глави наведена су признања и одликовања за Вукотиће из балканских ратова и Првог свјетског рата, што такође није био нимало лак задатак. Наведена су и признања за период 1912-1941. године.

Умјесто закључка треба нам рећи да нам није познато слично дјело по опсегу. Има у њему понављања и несистематичности, али то је сасвим схватљиво када се има у виду колико је руку радило на овој волуминозној књизи која у много чему може да послужи другима као примјер за аналогна истраживања.

8.

ВУКЧЕВИЋ, Петар Н.

БРАТСТВО ВУКЧЕВИЋИ: ПРИЛОГ ЦРНОГОРСКОЈ ТРАДИЦИЈИ.
– Подгорица: ЦИД, 2002 (Београд: Војна штампарија). 373 стр.; 28 цм.

Библиотека: Посебна издања. Тираж 500.

Рецензенти: академик Петар Влаховић и Миливоје Ђуришић, професор.

Прво издање је написао и објавио под насловом „Један прилог традицији у Црној Гори” др Никола Вукчевић (Београд, 1971), а проширено друго издање објавио је 2002. Петар Н. Вукотић, који је у предговору на-

поменуо да је по жељи аутора првог издања, после 1971. године наста-вио обраду биолошког хода наталитета и морталитета, школске спреме и миграционих кретања, и друге промјене.

Лоза Вукчевића је стара више од пет вјекова.⁶ Сачувана традиција је веже за Драшка, Вукчева оца, родоначелника љешанских Вукчевића, који су се испред турске инвазије средином 15. стољећа доселили у Зету за вријеме Стефанице Црнојевића из Вучитрна са Косова, преко Љеша у Албанији. Из Зете су пресељени у Љешкопоље а иза тога у брдовите предјеле испод Бусовника (Дражевина).

У књизи су обухваћени Вукчевићи⁷ настањени у Враки код Скадра, у Србији (околини Трстеника), у Хрватској: у Книнској крајини (Земуну, Жегару, Ервенику, Крупи, Жумберку, има их у Далмацији и Лици; затим у Словенији (Белој крајини, у селима: Бојанци, Марин Дола и Милић Селу). Дати су у књизи статистички подаци за потоње три деценије о наталитету, морталитету, колико је на крају 2000. године било живих Вукчевића, колико их је умрло природном смрћу, а колико на трагичан начин. Сем тога, дате су школске квалификације, представљена миграциона кретања свих Вукчевића даље од Подгорице, унутар бише Југославије и свуда по свијету. Графички прилози о родословима пратећи су текстуалном дијелу.

Приказани су културно-историјски споменици (сакрални објекти), барутана из 1895. год., Споменик на Барутани подигнут 1980. год. палим љешанским борцима и ратницима од 1912. до 1945. године.

Основна школа у Доњој Љешанској нахији, која је почела рад 1920. године (најстарија школа је подигнута у селу Градац 1863. године; касније је радила школа између 1905. и 1941. када су је спалили италијански окупатори).

Када је ријеч о генеалогии братства Вукчевића треба посебно истаћи да је она представљена графиконом, његовом аналитичком разрадом по огранцима, као и регистром имена који стоји у међусобној интеракцији са васколиком материјом, како би се „могли пратити и писати родослови за будуће генерације у стољећима трећег миленијума”. Посебна драгоценост овог издања је Родословље представљено графиконима од 1 до 61 на 63 странице, што, по нашем мишљењу, представља право мајстор-

⁶И данас постоје огранци овог бројног братства: Банићи, Војиновићи, Ђукановићи, Милошевићи, Митровићи, Пешићи, Рсаовићи и Шћепановићи, а унутар њих Подогранци, али сви са заједничким презименом – Вукчевићи.

⁷Вукчевића је било у Пиперима; има их на Његушима (Залази), у Бјелицама и Црмници (Глухи До), али они немају никакве родбинске везе са љешанским Вукчевићима.

ство приказивања генеалогског стабла. Слиједи затим, „Преглед бројног стања укупно рођених, умрлих и живих Вукчевића. Стање: 31. 12. 2000 г.” (стр. 145-162), па „Исправке из прве књиге” (стр. 165-199), потом аутор даје преглед миграционих кретања Вукчевића према стању на крају 2000 године (стр. 200-214) и „Сеоба Вукчевића по државама Америке и Канаде прије Другог свјетског рата и у завршници тог рата” – њих 44 укупно именованих (стр. 215); на стр. 216. говори о миграционим кретањима Вукчевића по унутрашњости ех Југославије – у 39 насеобина и по градовима и земљама свијета – 20 мјеста и држава. У Четвртом поглављу је напосе дата анализа огранка Митровићи (стр. 217- 224), а у Петом Статистички подаци (стр. 227-233) са списком трагично преминулих у периоду 1971-2000.

У Посебном прилогу (шестом) дате су неке историјске реминисценције о историјату, поријеклу и разгранатости братства, и, на крају, Регистар имена по књизи др Николе Вукчевића, до 1971. године (стр. 243-373).

Резимирано речено, ова књига је вјешто компонована, са мноштвом инкорпорираних података, која као таква служи аутору и издавачу на част. Она садржи релевантне податке о поријеклу и развоју братства Вукчевића, једног од најбројнијих братстава у Љешанској нахији и Црној Гори уопште (према подацима с краја другог миленијума било је 1.876 мушких глава!), и може да послужи као ваљан узор за аналогна истраживања и научно-стручна обликовања...

9.

КАЛЕЗИЋ Блажо

КАЛЕЗИЋИ КРОЗ ВЈЕКОВЕ. ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ БРАТСТВА. Подгорица: Удружење братства Калезића, 2002, (Ужице: Графичар). 394 стр.; 25 см, тираж 1000.

Блажо Радивојевић Калезић, средњошколски професор историје у пензији, поред просвјетно-педагошког рада бавио се проучавањем историје Црне Горе, одакле је проистекла идеја да напише братственичку хронику „Калезићи кроз вјекове.” У рецензији проф. др Радомана Јовановића, објављеној у виду Поговора, каже се да је ауторов подухват „да изложи прошлост свог братства достојан пажње и похвале.”

Ова занимљива књига садржи девет поглавља, предговор и поговор. Поглавља су: I *Мјесто и поријекло Калезића и њихов развој до пада под турску власт*; II *Пад Зете под турску власт и живот Калезића под туђином*; III *Калезићи у ослободилачким ратовима*; IV *Калезићи у Првом*

свјетском рату; V Калезићи послје 1918. године; VI Расељавање Калезића; VII Истакнути Калезићи; VIII Родослов Калезића и IX Калезићи у анегдотама.

Аутор је на основу провјерене историјске грађе, стручно и професионално савјесно написао хронику највећег бјелопавлићког братства, хронолошки цјеловито изложио историјат свог братства почев од родоначелника војводе Калете (унук Бијелог Павла) до наших дана, избјегавајући глорификацију и апологетику...

10

ВУЧЕЛИЋ, Ђорђе-Ђоно Станојев

БРАТОНОЖИЋИ. ПРИЛОЗИ ЗА МОНОГРАФИЈУ. – Подгорица: аутор, 2003 (Ужице: Графичар). 628 стр.: илустр.; 25 cm. тираж 500.

Ђорђе-Ђоно Станојев Вучелић, ВКВ мајстор молерско-фарбарске струке, дуго је до преткрај живота радио на сакупљању грађе о свом племену Братоножићи. У Предговору овој књизи (стр. 9-28), уредник и рецензент, Војислав А. Вујотић, дао је историјски осврт на учешће Братоножића у балканским и Првом свјетском рату (у саставу Кучко-братоножићке бригаде), затим у Другом свјетском рату (НОБ-а и народна револуција). Аутор Предговора врло прецизно цифарски износи жртве овог племенима у назначеним ратовима. Вујотић потом казује да се Ђоно Станојев Вучелић „старац” од близу осамдесет љета, „латио пера да сачува од заборава...” неке важне догађаје и збивања на терену свог племена, и закључује, „изгледа да је Братоножићима суђено да им нешколовани људи пишу своју историју” (стр. 19). Вујотић износи потом биографске податке Вучелићеве и више рукописа затечених у његовој оставштини.

Ђорђе-Ђоно Вучелић обраћао се братственицима и племеницима да му уступе грађу и фотодокументацију коју посједују, напишу прилоге, ради писања књиге која му је посмртно објављена. Много му се људи на позив одазвало и он је ревносно биљежио њихова имена. Тако, његова постхумно објављена књига – зборничког типа – представља у ствари „зборник” више аутора које он кроз књигу коректно наводи по имену и презимену, ауторизује текстове.

Ђоно Станојев је посебно дао драгоцјену грађу о братоножићком братству Вучелића, сакупио више епских пјесама и саставио два-три драмска текста: „Зашто књаже”, у којему је описао страдање својих братственика због њиховог драстичног кажњавања од стране црногорског суверена Николе Првог, и драму „Марица”, за коју му је послужио један драматичан догађај везан за кћерку кучког војводе Радоње Петро-

вића; ту је и његова драма „Дужачка трагедија”. Укратко, Ђ. Вучелић је описао више трагичних догађања у свом братству и племену. Иако, није успио да ту грађу за живота објави, самим тим што ју је прикупио и написао, омогућио је, на тај начин, да се постхумно објелодани. Заслуге за то припадају новинару и писцу Војиславу-Воју Вујотићу.

Књига, прилози за монографију Братоножића подијељена је на 18 дјелова; богато је илустрована фотографијама личности, насеља и локалитета, родословним стаблима појединих братстава. (Фотографије су махом ауторство В. Вујотића.) Све у свему, књига је од користи за даља аналитичка и синтетичка уопштавања о овом црногорском брдском племену.

11.

ВУЈОТИЋ, А. Војислав

ХРОНИКА ДУГЕ (ВУЈОТИЋИ, САВОВИЋИ, СТЕФАНОВИЋИ, РАДОЈЕВИЋИ). Подгорица: Приватно издање, 2002 (Ужице, Графичар). – 856 стр., 28 см.

Рецензенти: др Душан Ј. Мартиновић и Васо Ђуровић, професор.

Предговор: др Душан Мартиновић: „Књига за сва времена” / стр. 5-7.

И, напосљетку, нешто укратко о књизи „ХРОНИКА ДУГЕ” аутора Војислава А. ВУЈОТИЋА (рођен 15. марта 1934), дипл. економисте, пијца хумористе,⁸ по вокацији новинара и публицисте, који је на сакупљању грађе за ову хронику радио безмало четири деценије и објелоданио ју је 2005. године. Своју волуминозну хронику аутор је ситуирао у 18 већих и мањих поглавља (О Дуги уопште; Услови живота и занимања; Живот, обичаји, случајеви; Родослов братства Вујотића; Дужани – преци и савременици; Вујотићи – Савовићи у Србији; Вујотићи-Стефановићи на Косову, Вујотићи-Радојевићи на Косову; Дужани у балканским ратовима; Дужани у Првом свјетском рату; Дужани у ратовима 1941-1992. године; Нешто о Дужанима; Дужачке варнице; Умјесто гробослова; Мало шале – мало збиље; Између легенде и збиље; Манастир Дуга; Успутни записи). На страницама 142 – 144 аутор је представио родослов свог братства за читавих 16 пасова. По прочитању рукописа дао сам аутору неке сугестије, а у рецензији коју сам писао на рукопис ове књиге, која је објављена као предговор, између осталог, казао сам:

⁸ Војо Вујотић је аутор шест књига: *ВАРНИЦЕ НАРОДНОГ ДУХА* (књ. I), *БРАТОНОЖИЋКИ СОКОЛОВИ* (поема), *ВАРНИЦЕ НАРОДНОГ ДУХА* (књ. II), *ВАРНИЦЕ НАРОДНОГ ДУХА* (књ. III), *ВАРНИЦЕ НАРОДНОГ ДУХА* (књ. IV) и *ХРОНИКА ДУГЕ*.

„...да братственици могу бити захвални њеном аутору јер их је књигом овјековјечио како у прошлости тако и у садашњости. Књига ће бити драгуљ сваке куће братства Вујотића како у Дуги тако и у дијаспори...”

УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА

Сматрам друштвено оправданим и научно сврсисходним што је Одбор за историјске науке на дневни ред поставио ову интересантну тему – „Завичајна историја”. Почетком 20. вијека Јован Цвијић, као што сам већ казао, написао је „Упутства за проучавање српских земаља”, упутства, дакле, за теренска истраживања превасходно, што је резултирало сабирањем значајне грађе и писањем корисних књига завичајне историје. Крај 20. вијека обиљежен је сличним напорима појединаца да спасу грађу о свом мјесту, братству и племену за нараштаје који долазе. Радиле су то без упутстава и инструкција, мање-више, врло успјешно... Морам признати да сам својевремено пратећи неке напоре и резултате појединаца био пријатно изненађен, а сада када сам још „студиозније” пришао анализирању одабраних књига, о којима сам нешто укратко рекао, још се боље убиједио у корисност прегледаних књига, и дошао до закључка да је њихова појава на свијет од несумњивог научног значаја за писање завичајних историја. Наравно, има још прилично корисних књига штампаних у истом времену које нијесам због ограниченог времена и простора за излагање узео у разматрање. (Барем да их поменем. То су племена: Кучи, Паштровићи, Грбаљ итд., која посједују књиге сличне намјене и корисности.) О Митровићима паштровским постоје двије занимљиве књиге: публициста Шпиро М. ЛАГАТОР написао је књигу: *РАДОСТ, ПОНОС, ТУГА. ПОРОДИЦА МИТРОВИЋ. Петровац- Свети Стефан, 1999*), а Русиќа Олга Митровић, удата за Паштровића обрадила је породицу Лаза Митрова Митровића из Челобрда, Солунца и печалбара у далекој Америци (*Челобрдо, врело слободе, Бар, 2003*). Учитељ Петар Татар написао је и објавио монографију о братству љуботињских Татара. И о љуботињским Прљама постоји монографска публикација, али ми о овим књигама нећемо појединачно говорити, ма колико да су и оне интересантне...

Има још књига – индивидуалних аутора о школама и сакралним споменицима; споменица везаних за НОБ и народну револуцију (1941-1945) у којима су дате жртве рата и фашистичког терора (на примјер, о

Добрском Селу, Бајицама), али просторна и временска ограниченост не дозвољава нам да и о њима кажемо ријеч-двје.⁹

Оно што импонује, све су ове књиге, нека мање-нека више, у великој мјери ослобођене пристрасности, глорификације и апологетике, племенског надгорњавања и хвалисавости, од чега нијесу имуни наши Црногорци. Постоји код њихових аутора смисао за истицање важнијег од споредног, па, штавише, познавање у грубоме одређене „научне методологије” коју су им, могуће је, сугерисали рецензенти и уредници. Готово све ове књиге имају своје рецензенте, што значи да су се аутори постарали (односно установе које су им књиге објавиле), да институт рецензије обезбиједи када им већ друштво није то обезбиједило.

Најважнији дио сваке братственичке историје је родословно стабло, веома помно разрађено, што је веома тешко урадити. Колико је то тежак и озбиљан задатак, и сам знам, будући да сам десетак братстава генеалогички изучио и шематски представио.

Наравно, у књигама о којима је ријеч, има одређеног понављања интерпретиране материје, ту и тамо ефемерне грађе, недоследног лекторисања и редакторских неравнина, што само унеколико умањује њихов значај. Стога у том погледу убудуће треба и о томе водити више бриге и пружити амбициозним појединцима више „друштвене помоћи”, ако не финансијске, а оно барем редакторско-лекторске...

И на крају, да поновим потребу да се уради библиографија приватних издања, што сам предлагао и на Одбору за историјске изворе. Тај задатак може успјешно да обави Библиографско одјељење Централне народне библиотеке Републике Црне Горе „Ђурђе Црнојевић” на Цетињу.

⁹ У овом временском интервалу о црногорским градским агломерацијама написано је и објављено више научних и научно-популарних књига (о Цетињу, Никшићу, приморским градовима – Котору, Тивту, Херцег-Новом, Будви, Бару; затим о Колашину, Бијелом Пољу, Иванграду-Беранама и др.), али њих нијесмо узели за предмет анализе, будући да су та дјела прошла кроз одговарајуће филтере рецензентске, научно-стручних вијећа итд. И о појединим селима има монографија које су написали доктори наука – др Новак Јовановић: *Јовановићи из Језера Ђеклићког* (Цетиње, 1994, 109 ср.), већ поменути др Душан Оташевић: *Његуши* (Подгорица, 1996, 396 стр.), проф др Бранко Костић о Ријечној нахији (о родном селу Рвашима, племену Цеклину (уп.: ЗАПИСИ, Београд, 2005, 404 стр.)

Душан МАРТИНОВИЧ

ОБЗОР НЕКОТОРЫХ СОЧИНЕНИЙ О ИСТОРИИ РОДНЫХ МЕСТ
(книги, хроники, генеалогии)

Резюме

Автор дает обзор нескольких книг, хроник и генеалогий истории родных мест, опубликованных, в основном, частным образом, а выбранных как наиболее качественные и значительные для истории такого типа. Он напомнил нам и о планиранном и организованном ее изучении в начале 20 века под руководством ученого с мировым именем – др Йована Цвиича, который был редактором Сборника сербского этнографического общества САНУ и объединил в этих исследованиях кроме известных ученых и людей „из народа”- учеников, учителей и священников, давая им инструкции для работ на местах и написал для них „Наставления для изучения сербских земель” и результат был достигнут. В Черногории в то время появилось множество монографий, значительных для антропогеографических, этнографических и исторических исследований.

Многие авторы этих монографий начали заниматься историей своего родного края самоинициативно и при помощи рецензентов и редакторов все эти книги имеют и весьма солидно сделанные генеалогические схемы, захватывающие несколько прошедших веков, что представляет собой непростой и нелегкий труд.

Необходимо отметить, что во всех этих книгах, которые приводит автор этой статьи, нет пристрастности и воспевания своего племени. В этих книгах, кроме определенного повторения и несистематичности, виден смысл в выборе главного и второстепенного и они, без сомнения, послужат драгоценным источником для дальнейшего изучения и описания истории родного края.

